

Vabariigi Valitsuse korralduse „Riigi tegevusvaru hoidmine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1 Sisukokkuvõte

Eesmärgiga tagada riigi toidukaupade varustuskindlus ja elanikkonna toimetulek ulatuslikes ja pikaajalistes kriisides (edaspidi *kriis*), on ühe riskimaandamise meetmena vajalik suurendada riigi tegevusvarusse kuuluvate toiduainete kogust ja mahtu ning luua ennetavalt võimalus varude kiireks taastamiseks. AS-i Eesti Varude Keskus (edaspidi *EVK*) hinnangul ei ole varude suurendamine Eesti turul mõistlike kuludega teostatav. Toiduvaru suurendamine eeldab täiendava koguse hoiustamist teises EL liikmesriigis.

1.2 Eelnõu ettevalmistaja

Korralduse eelnõu ja seletuskirja koostasid Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi (edaspidi *REM*) kriisijuht Toomas Unt (tel 5125681, e-post toomas.unt@agri.ee) ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi *MKM*) kriisivalmiduse juht Ingrid Teinemaa (tel 527 9797, e-post ingrid.teinemaa@mkm.ee).

2. Eelnõu sisu

2.1 Riigi tegevusvaru hoidmine

Hädaolukorra seaduse (edaspidi *HOS*) § 18¹ lõike 3 kohaselt on riigi tegevusvaru moodustamise aluseks Vabariigi Valitsuse otsus või eriseadused (nt vedelkütusevaru seadus). Varu moodustamise võib otsustada ka varu haldaja, toetudes *HOS* alusel koostatud hädaolukorra riskianalüüsile ja juhindudes riigikaitseaduse alusel koostatud riigi kaitsetegevuse kava järeldustest, arvestades õppuste ja kriiside kogemustega ning valdkondlike töörühmade ettepanekute ja eelarveliste võimalustega.

Seoses riigi toiduvaru riigihankelepingute lõppemisega uuendab *EVK* 2026. aastal valmistoiduvaru lepinguid. Tegemist on delegeeritud toiduvarudega, mille eeliseks on nende roteeruv värskena hoidmine Eesti turul.

HOS § 18² lõike 1 kohaselt hoitakse varu viisil, mis tagab hädaolukorra või selle ohu lahendamiseks ning riigi varustuskindluse, riigi julgeoleku ja elanikkonna toimetuleku tagamiseks varu kättesaadavuse selle hoiukohast. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt hoiab varu haldaja enda omandis olevat varu ise või annab varu või selle osa hoiule juriidilisele isikule hoiulepingu alusel. *EVK* korraldab toiduvarude moodustamiseks riigihankeid. Seni on hoiukohad asunud Eestis, kuna *HOS* § 18² lõike 2 kohaselt hoitakse varu Eestis, kui Vabariigi Valitsus ei otsusta teisiti.

Eelnõuga võimaldatakse *EVK*-l hoida riigi tegevusvarusse kuuluvat toiduvaru lisaks Eestile osaliselt ka teistes EL liikmesriikides, tagades selle õigeaegse kättesaadavuse lepinguliste kokkulepete ja asjakohaste menetluste kaudu.

2.2 Riigi toidukaupade varustuskindluse tagamine

Toit on inimeste baasvajadus ning raske kriisi ajal, kui esinevad laiaulatuslikud ja pikaajalised elektri- ja andmesidekatkestused, on selle baasvajaduse tagamine riigi jaoks kriitilise tähtsusega. Sellises olukorras ei saa toetuda ainult üksikute ettevõtjate iseseisvale hakkamasaamisele. Elanikkonna toiduga varustamiseks on otstarbekas kindlustada kõikide kriitiliste tarneahela osade toimimine.

Riigi strateegilisi toiduvarusid on võimalus hoida ka Eestiga piirnevates Euroopa Liitu kuuluvates (naaber)riikides. Oluline oleks võimaldada varu hoida ka näiteks Lätis, Soomes, Rootsis, Leedus või Poolas. Seda ka vajaduse tõttu säilitada paindlikkus varu taastamiseks selle kriisiaegsel kasutusele võtmisel.

Sellise paindlikkuse võimaldamine Vabariigi Valitsuse korraldusega HOS §18² lõike 2 alusel on end õigustanud ka teistes strateegilistes varuliikides. Näiteks vedelkütusevaru seaduse § 5 lõike 2 alusel võib varu haldaja hoida varu Eestis või teises Euroopa Liidu liikmesriigis. Vedelkütusevaru puhul hoitakse osa varust teistes liikmesriikides. Sarnaselt on Vabariigi Valitsus andnud 19.05.2022. a korralduse nr 156 „Riigi tegevusvaru moodustamine“ punktiga 2 varu haldajale õiguse hoida riigi strateegilist maagaasivaru Läti Vabariigis.

2.3. Eelnõu mõju riigieelarvele

Hädaolukorra seaduse (edaspidi *HOS*) § 18¹ lõikes 4 sätestatakse varude rahastamise alused. Varu moodustamise, haldamise ja kasutusele võtmise kulud kaetakse riigieelarvest või varu müügist saadud vahendite arvelt, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti.

Toiduvaru moodustamiseks ja haldamiseks on varu haldajale 2026. aastaks ja järgnevatel aastatel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eelarves raha ette nähtud. Toiduvaru moodustamisel lähtutakse varu koguste ja mahu osas Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ettepanekutest. Korralduse täitmiseks kasutatakse varu haldajale juba ettenähtud ja eraldatud riigieelarvelisi vahendeid. Korralduse eelnõu heakskiitmisel ei teki täiendavat kulu riigieelarvele.